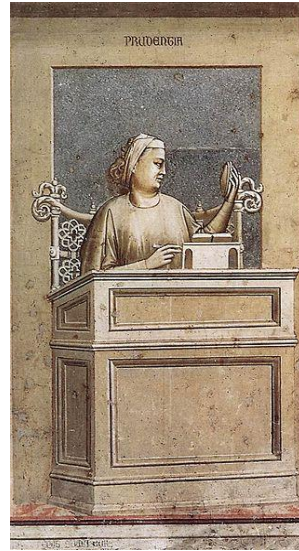

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

LA VIRTUT COM A FORÇA CREADORA EN LA MODERNITAT

En la modernitat les virtuts no provenen de la imitació de la perfecció divina, sinó de la ciutat i de la creació del caràcter.

Tres moments són especialment significatius en la reconsideració moderna de les virtuts:

- **Maquiavel:** la *virtù* com a forma de dominar l'atzar (*fortuna*) i fer-se protagonista de la pròpia vida.
- **Il·lustració (Shaftesbury, Voltaire, Diderot):** les emocions formen part de la virtut moral. L'ésser humà virtuós escolta els seus sentiments.
- **Kant:** la virtut s'expressa com a dignitat. Dignitat és tenir valor i no preu, ser subjecte i no objecte.

L'època humanista-renaixentista va ser el període de la gran celebració de la virtut humana: s'exaltava la dignitat de l'home, portador no només de valors militars o religiosos, sinó també de valors polítics, culturals i artístics. El redescobriment de Ciceró i de la república romana com a model de vida, que semblava poder adaptar-se a les petites ciutats estats estat italianes de l'època (sobre tot en contraposició als vicis del papat) va tenir una importància central en el model de príncep virtuós renaixentista.

A les pàgines de Niccolò Maquiavel, que expressa bé aquesta concepció, la virtut consisteix en la capacitat de l'home de no sotmetre's passivament a la "sort", és a dir, al conjunt de condicions de fet (que canvien constantment i aleatòriament) dins de les quals la troballa ha d'operar. L'home ha de saber dominar els casos de sort aprofitant els canvis, i en aquesta comparació entre la virtut (que esdevé la força creadora del destí de cada individu) i la sort és precisament el factor determinant del desenvolupament històric.

ESPONTANÉITAT O DEURE

Al segle XVIII, el filòsof anglès Anthony Shaftesbury va proposar una concepció de la virtut com a sentiment i espontaneïtat: allò que no es fa malintencionadament, sinó espontàniament, és una acció naturalment bona. Els il·lustrats francesos van adoptar i defensar aquest concepte de virtut com una inclinació espontània a fer el bé i van parlar sobre l'estat de natura (la hipòtesi segons la qual l'home és bo per naturalesa i es corromp quan apareix el diner, la propietat privada, etc). Jean-Jacques Rousseau també parla de la pietat com a virtut natural, ja que és una disposició innata a no fer patir els altres que precedeix a tota reflexió racional.

A aquesta concepció de la virtut natural, però, el mateix Rousseau, seguit posteriorment per Immanuel Kant, contrasta una noció de virtut com a tensió i esforç: no hi ha felicitat sense coratge, no hi ha virtut sense lluita. Segons Kant, la condició en què la voluntat humana s'ajusta naturalment i sense esforç al deure moral amb un sentit de plena felicitat seria la condició de santedat; en l'home, però, no és possible la santedat, sinó la virtut, que es realitza quan la intenció moral lluita valentament contra les inclinacions i els impulsos i els triomfa.

Kant, partidari d'una moral rigorista, també disputa amb la doctrina aristotèlica del mitjà adequat. Segons Kant, la diferència entre vici i virtut no és de quantitat i grau (per al qual seria possible trobar una solució intermèdia), sinó qualitativa: un vici moderat no pot esdevenir una virtut. En els temps moderns (sobretot després de la reflexió de Kant) el concepte de virtut en tant que caràcter individual ha sofert un procés de devaluació, en favor del de deure de valor universal.